

JINOYATCHI SHAXSI TUSHUNCHASI , JINOYATCHI SHAXSINING IJTIMOIY VA BIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Muallif : Iskandarov Mirzabek Alisher o'g'li

Kalit so'zlar: Jioyat , Jinoyatchi shaxsi , ichki xususiyatlari, biologic xususiyatlari, ijtimoiy xususiyatlari

Annotatsiya

Ushbu maqolada jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shaxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish faoliyatining tushunchasi, jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shaxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish turlari, chora- tadbirlari, bu chora- tadbirlarni tashkil etish tartibi, bugungi kundagi xolati va jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlar, bundan tashkari Ichki ishlar organlarida xalqaro hamkorlikni rivojlantirishni huquqiy asoslar, jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shaxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish bilan ishlashning amaliyoti tahlili va ularga nisbatan ko'llaniladigan chora-tadbirlar, jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shaxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish muammo va kamchiliklar, shuningdek ayrim turdagi mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha bir kator takliflar, jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shaxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish jinoyatchi shaxsi tushunchasi , jinoyatchi shaxsida ijtimoiy va biologik xususiyatlar amalga oshirish faoliyati bo'yicha boshka xorijiy davlatlarning ilg'or xorijiy tajribasi hamda milliy qonunchiligimizdan farkli va o'xshash tomonlari, shuningdek, yuqorida keltirib o'tilgan jixatlardan foydalangan xolda ushbu faoliyatni takomillashtirish yo'nalishlari yoritilgan.

Annotation

The concept of criminal and biological characteristics in this graduate work, the concept of criminalism, the concept of criminals, the procedure for organizing social and biological properties in the criminals, the order of the organization of social and biological properties, today's state and criminal The concept of personality, the specific features of the development of social and biological properties in the Pentral and the identity of the identity of the civil activity, analyzing the practice of work in the civil, and the practice of working with social and biological properties in the criminal code in relation to them Measures to be lifted, as well as a number of suggestions for the identification of the identity of the identity, and the criminal to eliminate existing problems and shortcomings, the concept of criminals, the concept of criminals, social and biological properties in the criminal. The concept of criminalization,

implementation of social and biological properties in the Pentral and biological features, the criminal to the criminals and the differences and similarities of our national legislation, as well as the same as the national legislation, as well as above Directions for improving this activity are covered using the passed sections.

1.2 Ijtimoiy muhitning roli

"Jinoyatchining shaxsiyati" atamasini qo'llash, biz jinoyat sodir etgan shaxsning "ijtimoiy yuzi" haqida gapirayotganimizni anglatadi. Kriminologik tadqiqotlarda shaxsni ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatda tahlil qilish muhim ahamiyatga ega, chunki jinoiy xatti-harakatlar shaxs yoki atrof-muhitning o'zi tomonidan emas, balki ularning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Ijtimoiy muhit - bu jamiyat, nafaqat insonning xulq-atvorini belgilovchi ob'ektiv sharoit va sharoitlar, balki bu holatlarni yaratuvchi va o'zgartiruvchi odamlarning doimiy faoliyati - odamlar ijtimoiy taraqqiyotning mahsuli va manbai sifatida. Jinoyatchi shaxsi jinoiy psixologiya uchun mustaqil qiziqish uyg'otadi, chunki u shunchaki ma'lum tashqi sharoitlarni aks ettirmaydi, balki o'zaro ta'sirning faol tomonidir. U ongli, maqsadli faoliyat bilan ajralib turadi. Shunday qilib, ijtimoiy sharoitlar va jinoiy xatti-harakatlar o'rtasidagi bog'liqlik murakkab bo'lib, ijtimoiy sharoitlar doimo shaxs orqali singan jinoyatda namoyon bo'ladi. Ba'zi hollarda uzoq muddatli o'ziga xos ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonida ular shaxsda nisbatan doimiy iz qoldiradi va alohida jinoiy harakatlarni emas, balki qonunbuzarliklar majmuasida namoyon bo'ladigan barqaror noqonuniy yo'nalishni keltirib chiqaradi. Bunday shaxs o'zgaruvchan sharoitlarda ham jinoyat sodir etishga, agar o'zi o'zgarmagan bo'lsa, kerak bo'lganda muhitni o'ziga moslashtirishga va yuzaga keladigan to'siqlarni bartaraf etishga qodir. Aftidan, jinoiy xulq-atvordan qonuniy xulq-atvor o'rtasidagi farq qadriyat yo'nalishlari, qarashlari va ijtimoiy munosabatlar tizimida, ya'ni. ongning mazmun tomonida. Jinoyatlarning o'zini shaxsning zarur jismoniy va aqliy imkoniyatlarini talab qiladigan ayrim maxsus qilmishlarning tashqi belgilari nuqtai nazaridan ko'rib chiqish mumkin emas. Jinoiy xatti-harakatlarning bevosita sabablarini shaxs va ijtimoiy muhitning qiymat-me'yoriy tizimi va ularning o'zaro ta'sirining koordinatalarida izlash kerakligi umumiy qabul qilinadi. Albatta, biz e'lon qilingan, orzu qilingan axloqiy va huquqiy ideallar va harakatlar haqida emas, balki ijtimoiy amaliyot bilan inson ongi va faoliyatida mustahkamlangan bevosita kundalik g'oyalar haqida gapiramiz. Bundan tashqari, jamiyat va shaxsning qadriyatlar tizimi nafaqat ijtimoiy o'zaro ta'sirning boshlang'ich tomoni, balki keyingi o'zaro ta'sirga ta'sir qiluvchi uning natijasi sifatida ham ko'rib chiqiladi. Ularning shakllanishi, amalga oshirilishi va faoliyat ko'rsatishi uchun sharoit e'tibordan chetda qolmaydi. Shunday qilib, tadqiqot davomida atrof-muhit va shaxsning turli xususiyatlari o'rtasidagi munosabatlarni har tomonlama baholash zarurati tug'iladi. Jinoyat deganda nafaqat jinoiy harakatlar, balki ularni sodir

etgan shaxslar majmui ham tushuniladi. Jinoyatchilikning holati, tuzilishi va dinamikasini o'rganishda [nafaqat jinoyat faktlari](#), balki jinoyatchilar kontingenti ham tahlil qilinishi bejiz emas. Subyektiv ma'lumotlarni umumlashtirish jinoyatchilik dinamikasini, uning ijtimoiy jarayonlarga ta'sirini aniqroq bashorat qilish, jinoyatchilikka qarshi kurashni tashkil etishni ilmiy jihatdan qurish, shaxsning kriminogen deformatsiyasini tuzatish quyi tizimini takomillashtirish va ularning ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'sirini optimallashtirish imkonini beradi. . Jinoyatni ijtimoiy muhit va shaxsning o'zaro ta'siri doirasida ham ko'rib chiqish mumkin, lekin atrof-muhit, shaxs va ularning munosabatlarining tipik darajasida. Jinoyatchi shaxsini o'rganishda kriminologiya va jinoyat psixologiyasi kabi fanlar yaqindan ishtirok etadi. Ushbu muammoni o'rganayotganda ular ma'lum bir metodologiyadan foydalanadilar.

Metodologiya - bu ilmiy tadqiqotning eng umumiy tamoyillari, usullari va vositalari. Ilmiy muomalada so'zlar qo'llaniladi: metodologiya, metodologiya, usullar. Metod - bu texnika, tadqiqot usuli; usul - usullar to'plami. Ilmiy tadqiqotlarda kognitivlikning umumiy nazariy usullari sifatida kriminologlar va yuridik psixologlar quyidagilardan foydalanadilar: mavhumlashtirish, umumlashtirishning mantiqiy protseduralari, tizim-strukturaviy tahlil, [tarixiy-qiyosiy usullar](#), modellashtirish va hk. An'anaga ko'ra, kriminologiya va psixologiya kuzatish, so'rovnomalar va intervyular ko'rinishidagi so'rovnomalar, eksperiment, hujjatlarni o'rganish va biografik usul kabi umumiy empirik usullardan ham foydalanadi.

Jinoyatchi shaxsining tuzilishi va uning ijtimoiy muhitini o'rganish uchun turli usul va yondashuvlardan foydalaniladi, ulardan eng muhimi tarkibiy, tizimli, tipologik. Keling, ushbu yondashuvlarni tezda ko'rib chiqamiz. Ilmiy va amaliy maqsadlarda jinoyatchi shaxsi tushunchasi uning tarkibiy qismlariga (tarkibiy elementlari yoki quyi tizimlari) ajraladi. Ushbu tarkibiy tahlil huquqbuzarlar shaxsini turli xil tadqiqotlar o'tkazish uchun foydalidir. Hozirgi vaqtda jinoyatchining shaxsini o'rganishda eng keng tarqalgan yondashuv, unda ikkita katta quyi tizim mavjudligini nazarda tutadi: ijtimoiy-demografik va ijtimoiy-psixologik.

Jinoyatchi shaxsining ijtimoiy-demografik kichik tizimiga jinsi, yoshi, oilaviy ahvoli, ma'lumoti, kasbiy mansubligi, mashg'uloti, ijtimoiy va moddiy holati, sudlanganligi (jinoiy muhit bilan boshqa aloqalar) mavjudligi kiradi. Bunga, shuningdek, tan olaman: jinoyatchi shaxsini uning ma'lum funksional va rol vazifalarini bajarishi nuqtai nazaridan tavsiflash kiradi. Tabiiyki, ushbu belgilar (sudlanganlikdan tashqari) ma'lum bir shaxsni jinoyat sodir etishga moyil deb hisoblamaydi. Biroq, boshqa shaxsiy xususiyatlar bilan birgalikda ular sizga berilgan mavzuni yaxlit ko'rinishini shakllantirishga imkon beradi. Ijtimoiy-demografik xususiyatlar insonning, uning psixikasining ma'lum psixologik (ijtimoiy-psixologik) fazilatlarini bilan chambarchas bog'liqdir. Masalan, past darajadagi ta'lim ko'p jihatdan

insonning intellekti pastligi va ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar - uning hissiy barqarorligining past darajasi, impulsivligi, tajovuzkorligi va boshqalar bilan bog'liq. Ijtimoiy-demografik xususiyatlarni tahlil qilish [sotsializatsiya jarayonini](#), ijtimoiy sharoitlar ta'sirida odamlarda turli xil psixologik xususiyatlarning shakllanishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Shaxsiyatning ijtimoiy-psixologik quyi tizimi ko'plab olimlar tomonidan to'rtta tarkibiy elementlar shaklida ko'rib chiqiladi:

shaxsning huquqiy ongi (dunyoqarashi, qadriyat yo'nalishlari, ijtimoiy qarashlari, etakchi motivlari va boshqalar) bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy xususiyatlar to'plami ko'rinishidagi yo'nalishning pastki tuzilishi; faoliyatning etakchi shakllarini tanlashda namoyon bo'ladigan bilimlar, ko'nikmalar, odatlar va boshqa fazilatlarni o'z ichiga olgan tajribaning pastki tuzilishi; kognitiv jarayonlarda, insonning aqliy, hissiy holatlarida namoyon bo'lgan aqliy aks ettirish shakllarining pastki tuzilishi:

insonning fe'l-atvori va qobiliyatlarini shakllantirishga ijtimoiy omillar bilan bir qatorda ta'sir qiluvchi temperamentning pastki tuzilishi va boshqa biologik, irsiy xususiyatlar.

Shaxsning sanab o'tilgan tarkibiy tuzilmalari tarkibidagi barcha xilma-xillikda jinoyatchi shaxs tarkibida ham sodir bo'ladi. Jinoyatchi shaxsining tarkibiy tuzilmalari bilan qonunga bo'ysunuvchi fuqarolarning shaxsiyatining tarkibiy tuzilmalari o'rtasidagi sezilarli farq, avvalambor, shundan iboratki, ko'pgina xususiyatlar, shaxsiyat xususiyatlari (ayniqsa, ijtimoiy sharoitlar ta'sirida shakllangan) birinchisining shaxsiyatini salbiy tomondan tavsiflaydi va uni ta'sirga ko'proq moyil qiladi. kriminogen omillar. Jinoyatchi va qonunga bo'ysunuvchi fuqarolarning shaxsiyatlari o'rtasidagi asosiy farqlardan biri ma'lum bir barqaror psixologik xususiyatlarning qiymat-normativ tizimining salbiy tarkibi deb hisoblanadi, ularning kombinatsiyasi kriminogen ahamiyatga ega va jinoyatchilar uchun xosdir. Jinoyatchining shaxsini o'rganishda atrof-muhit va shaxsning turli xil xususiyatlari o'rtasidagi munosabatni har tomonlama baholash talab etiladi. Psixologik yondashuvlardan biri atrof-muhit, shaxsiyat va ularning munosabatlarini odatdagi darajada ko'rib chiqadi.

Jinoyatchi shaxsining muammosini teran va zamonaviy ilmiy darajada o'rganish qobiliyati sistematik yondashuvni beradi. Uning asosiy qoidalari quyidagilardan iborat: jinoyatchining shaxsiyati jinoiy xulq-atvor bilan bevosita bog'liq bo'lgan elementlarni ajratib turadigan murakkab ierarxik [tizim sifatida tekshiriladi](#); jinoyatchining shaxsi uning faoliyati, ijtimoiy muhit bilan o'zaro aloqasi orqali o'rganiladi;

shaxs va faoliyat bilan bir qatorda ijtimoiy muhit, xususan, mikro muhit tadqiqotning majburiy elementidir.

Tizimli yondashuvdan foydalangan holda tadqiqotning asosiy maqsadi ushbu kichik tizimlarning jinoiy xatti-harakatlar genezisida muhim ahamiyatga ega bo'lgan elementlarini aniqlashdan iborat

Jinoyatchi shaxsining tuzilishi va u bilan o'zaro aloqada bo'lgan ijtimoiy muhitning individual jihatlarini tahlil qilish uchun yuqorida muhokama qilingan usullardan tashqari, jinoiy va jinoiy xulq-atvor shaxsining motivatsion jihatlarini o'rganishda uchta asosiy nazariy yondashuvlarni ajratish mumkin: psixologik, biologik, sotsiologik.

Jinoyatchi psixologiyasida jinoyatchi shaxsini o'rganish usullari shaxsni psixologik o'rganishda bo'lgani kabi qo'llaniladi. Ular orasida suhbat, faoliyat mahsulotlarini psixologik tahlil qilish, kontent-tahlil, test usuli (intellekt testlari, proektsion metodikalar, shaxsiy so'rovnomalar) kabi psixologik usullar mavjud. Shuningdek, jinoyatchi shaxsini o'rganishda yuridik psixologiyada maxsus ishlab chiqilgan usullardan foydalaniladi, masalan, jinoyat (fuqarolik) ishi materiallarini psixologik tahlil qilish usuli. Biologik yondashuv. 1876 yilda italiyalik sud-psixiatr va antropolog Chezare Lombrosoning "Antropologiya, sud tibbiyoti va qamoqxona fani asosida o'qigan jinoyatchi" kitobi nashr etildi, unda [u jinoyatchi oddiy odam emas](#), balki atavistik hodisa, orqaga qadam. evolyutsiya yo'llari, insoniyatning o'ziga xos turi. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu tadqiqotchining qarashlari ham qarshi, ham tarafdorlarga ega edi. Masalan, "Lombrosianizm" ning biologik qarashlarini tanqid qiluvchilar bu g'oyani nafaqat ratsional-gumanistik nuqtai nazardan rad etishdi, balki ularning empirik asoslanishini ikki marta tekshirishga harakat qilishdi. XX asr boshlarida taniqli amaliyotchi huquqshunos. A.F. Koshko shunday deb yozgan edi: "... Qattiqlashtirilgan jinoyatchilar orasida aniq degeneratsiya turlari uchraydi, ehtimol ular oddiy turlardan ko'ra tez-tez uchramaydi va ko'pincha yovuz odamlar orasida do'stona ko'rinishga ega, muloyim, chiroyli tabassumli va ko'pincha deyarli farishtalar ko'zlarini beg'ubor bolalarcha ifodasi bo'lgan odamlar bor. ". C.Lombrosoning qarashlari nomuvofiqligining isboti sifatida V.M. Bexterev aqliy faoliyatning refleks kontseptsiyasi va xulq-atvorning tabiatshunoslik nazariyasi asosida jinoyatchilikning psixologik tomonlarini, aql-idrokning psixologik muammolarini o'rganish bo'yicha. V.M. Bexterev jinoyatchilar orasida qonunga bo'ysunadigan fuqarolarning o'xshash tuzilishidan farq qiladigan maxsus neyropsik tashkilotni topmadi. Bugungi kunga kelib, genetiklar jinoyatning biologik sababliligi haqidagi munozaralarga aralashdilar. Mahalliy tadqiqotchilar orasida V.P. Efroimson, V.P. Emelyanova, A.V. Lyubishchev, V.P. Kolpakova, N.P. Dubinin va boshqalar. Shunday qilib, V.P. Efroimson nafaqat hayvonlar, printsiplar, balki yuqori xulq-atvor me'yorlari ham inson genlariga singib ketgan deb hisoblar edi. "Genetika", uning fikriga ko'ra, barcha odamlar mehribon, axloqli, altruistlardir va [ular jinoyatchiga](#)

aylanishadi, chunki adolatga erishish vositasi sifatida jamiyatda keng tarqalgan zo'ravonlik mafkurasi. Genetika sohasida tadqiqotlarni tahlil qilish asosida V. Kolpakov "jinoiy xulq-atvorni shakllantirishda genetik ishtirok etish bor, u ko'rinib turibdi" degan xulosaga keldi. Uning fikriga ko'ra, albatta, bunday xatti-harakatlarning ijtimoiy bostirilishi va ijtimoiy provokatsiyasi mavjud, ammo genetik omilning ta'siri ham juda muhimdir.

Psixogenetika sohasidagi sezilarli yutuqlarga qaramay, kriminologiya odamlarda genetik jihatdan dasturlashtirilgan, nasldan naslga nasldan naslga o'tadigan, qonunni buzish va jinoyat sodir etishga moyil bo'lgan har qanday maxsus xususiyatlarning mavjudligini rad etdi. Biroq, Yu.M. Antonyan va S.V. Borodin, "umuman olganda jinoiy xatti-harakatlar sabablarining ijtimoiy mohiyatini tan olish insonning biologik xususiyatlarini, uning ruhiy sohasini va undagi patologiyani e'tiborsiz qoldirishni anglatmaydi".Huquqbuzarlarning ayrim guruhlari uchun xos bo'lgan individual psixologik xususiyatlarni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi, ruhiy anormallik deb ataladigan shaklda, ya'ni. irsiy omillar bilan belgilanadigan, asosan asab tizimining turi, xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan o'rtacha aqliy me'yordan chetga chiqish. Muayyan (noqulay, o'ta) sharoitlarda ruhiy anomaliyalar "vaziyatning ta'siriga, shu jumladan ziddiyatli vaziyatlarga qarshilikni kamaytiradi, ijtimoiy foydali shaxs xususiyatlarini rivojlantirish, ayniqsa tashqi muhitga moslashishi uchun to'siqlar yaratadi; ichki nazorat mexanizmlarini zaiflashtiradi; echimlar va variantlarni tanlash imkoniyatlarini toraytiradi. xatti-harakatlar; impulsiv, tasodifiy, samarasiz, shu jumladan noqonuniy xatti-harakatlarning amalga oshirilishiga ko'maklashish. Bularning barchasi shaxsiyatning rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi va jinoiy xatti-harakatlarga hissa qo'shishi mumkin. "Ko'pgina olimlar aqliy anormallik ko'pincha noqonuniy xatti-harakatlarga sabab bo'ladi, degan fikrga qo'shilishadi, chunki "ular ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtirishga to'sqinlik qiladi, yuqori malakaga ega bo'lish va ta'lim olish va ba'zi ijtimoiy rollarni bajarishni qiyinlashtiradi".Bundan tashqari, psixopatiyalar muhim kriminogen omil hisoblanadi, chunki psixopatlangan odamning xatti-harakati ko'pincha impulsivligi bilan ajralib turadi, buning istaklarini zudlik bilan qondirishga e'tibor bering, bu nafaqat boshqalar uchun, balki sub'ektning o'zi uchun ham mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarni hisobga olmaydi. Garchi Yu.M. Antonyan, V.V. Guldan va boshqa kriminologlarning fikriga ko'ra, noqonuniy xatti-harakatlarning sabablarini faqatgina psixopatizatsiya va shaxsning ruhiy anomaliyalariga tushuntirishni qisqartirish umuman to'g'ri bo'lmaydi.G.A. Avanesov inson xatti-harakatlarida salbiy rol o'ynaydigan quyidagi biologik zaruriyatlarni aniqlaydi:

biologik ehtiyojlar patologiyasi, ko'pincha jinsiy buzuvchilik va jinsiy jinoyatlar sababchisi bo'ladi;

asab tizimining qo'zg'aluvchanligini oshiradigan, etarli bo'lmagan javobni keltirib chiqaradigan va harakatlar ustidan ijtimoiy nazoratni qiyinlashtiradigan nöropsikiyatrik kasalliklar (psixopatiya, nevrasteniya, chegaradosh davlatlar); irsiy kasalliklar, ayniqsa, alkogolizm og'irligi, bu aqli zaif bolalarning 40 foiziga ta'sir qiladi;

psixofiziologik stress, ziddiyatli vaziyatlar, atrof muhitning kimyoviy tarkibidagi o'zgarishlar, turli xil psixosomatik, [allergik](#), toksik kasalliklarga olib keladigan va qo'shimcha jinoiy omil bo'lib xizmat qiladigan yangi energiya turlaridan foydalanish^{2C}.

Shunday qilib, jinoyatchilik sabablarini o'rganishga biologik yondashuv bir asrdan oshiq vaqt davomida bahsli usullardan biri bo'lib kelmoqda. Jinoyatchi shaxsidagi biologik va ijtimoiy munosabatlar o'rtasidagi muammo bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Sotsiologik yondashuv. U jinoyatchilikni ijtimoiy hodisa sifatida qaraydi. Ushbu yondashuv biologik yondashuv bilan deyarli bir vaqtda va unga zid ravishda paydo bo'ldi. Uning kelib chiqishi 19-asrda. belgiyalik olim Kegel turardi. Sotsiologik yondashuv o'z ifodasini ijtimoiy determinizm tushunchasida topdi. Asosan, sotsiologik yondashuvga muvofiq, tadqiqotlar kriminologlar tomonidan olib borildi. Ijtimoiy determinizm chizig'i muhim ahamiyatga ega edi. Asosiysi, "jinoyatchilikni keltirib chiqaradigan ijtimoiy sharoitlarni o'zgartirmasdan, jinoyatchilikka ta'sir o'tkazishga urinish befoya bo'ladi". Ijtimoiy determinizm tamoyillarining rivojlanishi sovet kriminologiyasida kuzatilgan. 60-70-yillarda ijtimoiy-psixologik omillar mexanizmini ochish muammosi paydo bo'lgan bo'lsa ham (Yakovlev A.M., Kudryavtsev V.N.). Kriminologlar asosiy e'tiborni shaxsning atrof-muhit bilan o'zaro ta'siri, ijtimoiylashuv jarayoni va shaxsni shakllantirish jarayoni, ijtimoiy guruhlar va konformizm muammolari, ijtimoiy rollar va ijtimoiy moslashuv hamda ularning noqonuniy xatti-harakatlar bilan bog'liqligiga qaratadilar. Ushbu yondashuv kriminologiyani ijtimoiy psixologiya bilan chambarchas bog'laydi. Jinoyatchilikning mohiyati va sabablari to'g'risidagi ichki kriminologik nazariyaning shakllanishi bunday tushunchani yaratishga imkon berdi, uning etakchi xususiyati jinoyatchi shaxsining ijtimoiy mohiyatini tan olish edi. Zamonaviy mahalliy kriminologiyada jinoyatchi shaxsiga yondashuvlar sintezi qo'llaniladi: "kriminologiya jinoyat sodir etgan shaxslarning sotsiologik, psixologik, huquqiy, axloqiy, pedagogik, tibbiy va boshqa jihatlarining butun majmuini o'rganadi". Jinoyatchining shaxsi, unda boshqa odamlar bilan har xil va tizimli o'zaro munosabatlar jarayonida vujudga kelgan ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan salbiy xususiyatlarning majmui sifatida qaraladi. Ushbu shaxs, faoliyat, bilish va muloqotning sub'ekti bo'lib, albatta, faqat ko'rsatilgan xususiyatlar bilan chegaralanib qolmaydi, shuningdek, ularni tuzatish mumkin. [Shu bilan birga](#), jinoyatchi shaxsining ijtimoiy xarakteri uni jamiyat, ijtimoiy guruhlar yoki boshqa jamoalarning a'zosi,

ijtimoiy tipik belgilarning tashuvchisi sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Zamonaviy kriminologlar odamni ikki jihatdan ko'rib chiqmoqdalar: bir tomondan, ijtimoiy aloqalar va ta'sirlarning ob'ekti sifatida, boshqa tomondan, faol maqsadli, o'zgaruvchan faoliyatga qodir sub'ekt sifatida. Kriminologik tadqiqotlar shaxsning ijtimoiy pozitsiyalari va rollarining o'ziga xos xususiyatlarini, uning ijtimoiy-rol sohalari aniqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. «Ta'lim to'grisida»gi qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi». Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq HMK – 1997.
2. Abdullayev Akmal Nasriddinovich (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. [European science review](#), (3-4), 69-72
3. N. [Ismoilova](#), D.Abdullayeva. Ijtimoiy psixologiya. 2013. Qisqacha psixologik lug'at. - Rostov-na-Donu: FENIKS. L.A.Karpenko, A.V.Petrovskiy, M.G.Yaroshevskiy.1998.
4. G'oziyev E. G. Umumiy psixologiya. Toshkent 2002. 1-2 [kitob](#)
5. G'oziyev E. G. Muomila psixologiyasi.
6. Belinskaya E. P., Tixomandritskaya O.A. Shaxsning ijtimoiy psixologiyasi. M., 2001.
7. Kon I. S. Shaxs sotsiologiyasi. M., 1967.
8. Leontiev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxsiyat. M., 1975.
9. Dulov A.V. Sud-tibbiyot dalillari nazariyasini shakllantirish asoslari // Minsk: nashriyot uyi. [BDU Markazi](#), 2005. (Monografiya) (hammualliflikda)
10. Dulov A.V. Dastlabki tergov jarayonida psixologik tahlil. - M., [Davlat nashriyoti](#), - 1973 y.
11. Dulov A.V. Dastlabki tergov jarayonida taktik operatsiyalar. Mn., 1979 yil.
12. Dulov A.V. Sud psixologiyasi. Minsk, 1975 yil.
13. Enikeev, M.I. Umumiy va huquqiy psixologiya asoslari / Muqaddima. V.E. Eminova. - M.: Advokat, 1996. - 631 b.
14. Zelinskiy A.F. Jinoiy psixologiya: [ilmiy va amaliy nashr](#), - Kiev: [Yurinkom Inter](#), - 1999. - 240 b.
15. Enikolopov S.N. Agressiyani o'rganishning ba'zi natijalari // Jinoyatchining shaxsiyati psixologik tadqiqot ob'ekti sifatida. M., 1979.-S. 100-110.
16. Haydarov F.I. Xalilova N.I. Psixologiya fanlarini o'qitish metodikasi o'quv qo'llanma T.: "Aloqachi" 2007 y